

The Role of Dicle Development Agency on TRC3 Region Tourism

İhsan KURAN¹

Keywords

Regional
Development,
Development
Agencies, Dicle
Development
Agency, TRC3
Region.

Abstract

Development Agencies are established to reduce the imbalance between regions. Especially, Development Agencies operate in certain regions. Between 2006 and 2009, 26 development agencies were established in Turkey to reduce imbalances between regions. In this study, the reports of the Dicle Development Agency operating in the TRC3 Region were examined. Activity reports of Dicle Development Agency were analyzed by document analysis method. In particular, the agency's tourism studies were examined. The contribution of the agency to the development of the region has been tried to be examined. According to the results of the analysis, studies to develop the tourism potential of the region are very limited. The agency is insufficient in terms of cooperating with the stakeholders in the region and using the tourism opportunities of the region efficiently. For this reason, it could not play a leading role in the development of the region.

Article History

Received
23 Feb, 2022
Accepted
16 May, 2022

Dicle Kalkınma Ajansı'nın TRC3 Bölgesi Turizmi Üzerindeki Rolü

Anahtar

Kelimeler
Bölgesel
Kalkınma,
Kalkınma
Ajansları, Dicle
Kalkınma Ajansı,
TRC3 Bölgesi.

Özet

Bölgeler arasındaki dengesizliğin azaltılması amacıyla belirli bir bölge sınırları içinde faaliyet göstermek amacıyla Kalkınma Ajansları kurulmaktadır. Türkiye, bölgeler arasındaki dengesizlikleri azaltmak için 2006-2009 yılları arasında 26 kalkınma ajansı kurmuştur. Bu çalışmada TRC3 Bölgesi'nde faaliyet gösteren Dicle Kalkınma Ajansı'nın hazırladığı faaliyet raporları doküman analizi yöntemi ile incelenerek Ajansın turizm alanında yaptığı çalışmalar incelenmiştir. Dicle Kalkınma Ajansı'nın turizm alanında yaptığı çalışmalar incelenerek Ajansın bölge kalkınmasına katkısı incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Ajansın bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi amacıyla yaptığı çalışmaların son derece sınırlı kaldığı sonucuna varılmıştır. Ajans bölgedeki paydaşlarla işbirliği yaparak bölgenin turizm fırsatlarının daha verimli kullanılmasını sağlayarak bölge kalkınmasında öncü bir rol üstlenme misyonunu yerine getirememiştir.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih
23 Şubat 2022
Kabul Tarihi
16 Mayıs 2022

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0001-7775-6226, Arş. Gör. Dr., Harran Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü, ihsankuran@gmail.com

1. Giriş

Kalkınma Ajansları ilk olarak 1933 yılında ABD’de kurulmuştur (Tennessee Valley Authority, TVA). Bu ilk girişimden başarılı bir sonuç alınması ile II. Dünya Savaşı’nın yol açtığı ağır yıkımın ortadan kaldırılarak Avrupa kıtasının kalkındırılması için Ajanslar 1950’li yıllardan itibaren Avrupa’da kurulmaya başlanmıştır. Sonraki süreçte ise diğer ülkelerde de farklı isimler ve yasal statülerle Ajanslar kurularak yaygınlaşmıştır. Bölgelerarası dengesizliklerin azaltılması amacıyla Türkiye’de ilk kalkınma ajansı 2006 yılında İzmir ve Adana-Mersin’de kurulmuştur. TRC3 Bölgesi’nde ise bu işlevi 2009 yılından itibaren faaliyet gösteren Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) üstlenmiştir. DİKA kuruluşundan itibaren bölgede turizm faaliyetinin gelişmesi için hazırladığı raporlar, katıldığı toplantılar ve hibelerle destekte bulunmuştur. Bölgenin taşıdığı turizm potansiyeli dikkate alındığında bölge turizminin geliştirilmesi bölgenin kalkınmasında önemli bir etken olabilecektir. Bu çalışmada Dicle Kalkınma Ajansı’nın yaptığı turizm faaliyetlerinin ajansın hazırladığı faaliyet raporlarından elde edilen bilgilerle değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Kalkınma Ajansı Kavramı

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) Kalkınma Ajanslarını (KA), sektörel ve genel kalkınma sorunlarını belirleyerek bu sorunların çözümü için çeşitli olanak veya yöntemleri tespit ederek bu sorunların maksimum fayda elde edilerek aşılmasını sağlayacak projeleri destekleyen bir kurum olarak tanımlamaktadır. Literatürde birçok tanımı bulunan kalkınma ajanslarının ortak özelliği faaliyette buldukları bölge dışından yatırımları bölgeye çekmeye ve bölgenin içsel potansiyelinin geliştirilmesi için çalışmalarını (EURADA, 1999,16). Ajanslar, bölge kaynaklarının hareketliliğinin artırılarak bölgenin sosyoekonomik yönden geliştirilmesi düşüncesi ile hareket etmektedirler (Dulupçu ve Sungur, 2007,14; Halkier vd, 1998, 17). Kalkınma Ajansları, yerel paydaşları bir araya getirerek bölgesel kalkınmaya yerelin potansiyeli, gücü ve işbirliği ile ulaşmayı hedeflemektedirler.

Kalkınma Ajansları, ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde kurulmuş, II. Dünya Savaşı’ndan sonra ise Avrupa Birliği ve diğer ülkelerde de kurulmaya başlanmıştır. Organizasyon yapısı ve destekleme araçlarını günümüzün değişen şartlarına hızla adapte edebilme yeteneğine sahip olan ajansların, bölge içi ve bölgeler arasındaki dengesizliklerin azaltılarak bölgesel kalkınmanın sağlanmasında önemli bir araç olma vazifesini halen muhafaza etmektedir. Zaman içerisinde etkinliği artan Ajansların yereli temsil eden güçlü bir bölgesel kalkınma kuruluşu olduklarını söylemek mümkündür (Kuran, 2019, 48).

Türkiye, bölgelerin kendi içinde ve bölgeler arasında görülen eşitsizliklerin azaltılması için kalkınma ajansı kurmak için girişimlere başlamıştır. 25.01.2006 tarihli ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanununun TBMM’de kabul edilmesi ile 2006 yılından itibaren 26 Düzey II bölgesinde 26 Kalkınma Ajansı kurularak faaliyete geçirilmiştir. Bu kanun kapsamında Batman, Mardin, Şırnak ve Siirt illerini kalkındırmak amacıyla 2008 yılında Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) kurulmuştur.

2.2. Bölgesel Kalkınma ve Turizm

Bölgeler arası dengesizliklerin azaltılarak bölgesel kalkınmanın sağlanmasında önemli etkileri bulunan turizm sektörü, turizm hizmetlerinin ağırlıklı olarak tüketim noktasında üretilmesi ve tüketilmesi nedeniyle önemli bir yerel sektör olarak değerlendirilmektedir. Bir ülkenin sahip olduğu doğal, tarihi, beşeri ve kültürel varlıklarının kullanılması imkânını sağlayan turizm, direkt olarak insanlarla gerçekleştirilen hizmet sunumunu içermesi nedeniyle emek yoğun bir sektördür. Bu hizmet sunumunu sağlayan işgücünün yerelden sağlandığı da göz önüne alındığında turizm sektörü işsizliğin azaltılmasında anahtar rol oynamaktadır. Turizm diğer sektörleri de harekete geçirdiği için bölgesel kalkınmada lokomotif işlevi görebilmektedir. Bu yönüyle turizm, “çoğaltıcı etki”ye sahiptir. Ayrıca bölgede turizmin geliştirilmesi için altyapı yatırımlarının yapılması yerli ve yabancı sermayenin de turizm yatırımları için bölgeye gelmesinde etkili olabilmektedir. Özellikle turizm arzı açısından zengin olan gelişmiş bölgelerde turizmin etkin bir şekilde kullanılması bu bölgelerin kalkınmasında yardımcı olacaktır (Gülbahar, 2009, 20; Sarıkamış ve Bahar, 2013,106; Çeken 2008, 294; Dinçer vd, 2016, 24; Somuncu, 2020,163). Bir bölgenin tarım ve sanayi sektörlerinde gelişme gösterme imkânı bulunmayabilir. Ancak bu bölgeler doğal, tarihi, beşeri ve kültürel yönden zengin bir potansiyele sahip olabilirler. Turizm sektörü bu yapıdaki bölgelerin turizm olanaklarının geliştirilip zenginleştirilmesi ile bölgeler arası dengesizliğin azaltılmasında önemli bir rol oynayabilme özelliğine sahiptir.

Guisan ve Aguayo (2001) Fransa; Jones ve Munday (2001) Galler; Hooi ve Smyth (2006) Malezya; Bawa (2015), Tisdell ve Bandara (2004) Sri Lanka; Telfer (2002); Binns ve Nel (2002) Güney Afrika; Irvin (2006) Güney Afrika; Tetsu (2006); Donaldson, J. A. (2007) ve Gao vd. (2007) Çin, Ivanov ve Webster (2007) Kıbrıs, Yunanistan ve İspanya; Mayer vd. (2010) Almanya; Ritchie vd. (2011) Yeni Zelanda; Petrevska vd. (2012) Makedonya; Sgroi vd. (2014) İtalya; Rogerson (2015) Güney Afrika; Gutierrez (2015) İspanya; Williams (2016) Avustralya; Lukic vd. (2018) Sırbistan; Garcia-Lopez vd. (2018) İspanya; Brankov vd. (2019) Sırbistan için yaptıkları çalışmalarda bölgesel kalkınma için bölgenin turizmin faaliyetlerinin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Gürbüz (2002) Safranbolu; Durgun (2006) Isparta, Tunçbilekli (2006) Nevşehir; İzgi (2007) Osmaniye; Eceral ve Özmen (2009) Beypazarı; Şeker (2011) Amasya; Cengiz ve Akkuş (2012) Erzurum; Civelek vd. (2014) Muğla; Susan (2016) Balıkesir; Gerçek (2016) Mardin; Gezici ve Salihoğlu (2016) Cumalıkızık (Bursa); Akdemir ve Selçuk (2018) Sakarya; Şamata (2016) Karabük; Eşitti ve Kingir (2015), Gözüela (2018) Konya; Öztürk ve Sezgin (2019) Marmaris; Ertuğral (2020) Doğu Karadeniz Bölgesi; Gedik vd. (2019) Malatya; Dinçer ve Emiroğlu (2017) Çanakkale Kazdağı yöresi; Saltık vd. (2019) Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli; Kıratoğlu (2021) Şanlıurfa için yaptıkları çalışmalarda uluslararası literatürde bulunan çalışmaların sonuçlarıyla benzer bulgulara ulaşarak bölgelerarası dengesizliğin azaltılmasında turizmin önemli bir katkısının olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmaların yanı sıra literatürde turizmin bölgeye verdiği zararları ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde, turistik faaliyetlerin arttığı bölgelerde mevsimsel olarak gıda fiyatları ile birlikte hırsızlık, kaçakçılık, uyuşturucu ticareti vb. suçların da arttığı görülmektedir. Shaari vd. (2018), Malezya ve Pektaş ve Ünlüonen (2019) Türkiye için yaptıkları çalışmalarda turizmin enflasyonu artırdığını bulgusuna erişmişlerdir. Albuquerque ve McElroy (1999), Karayip Adaları; Biagi ve Detotto (2012), Biagi vd. (2012), İtalya; Jud (1975) Meksika için yaptıkları çalışmalarda turizmle suç faaliyetleri arasında bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak turizmin bölgesel kalkınma sürecinde sosyoekonomik, sosyokültürel ve çevresel yönden son derece olumlu katkılarının bulunduğunu gösteren çalışmaların ise ağırlıkta olduğu görülmektedir (Kuran, 2022).

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Amacı

DİKA, faaliyete başladığı 2009 yılından beri bölge turizminin taşıdığı potansiyelin farkında olarak turizm alanında birçok çalışma yürütmüştür. Bu çalışma, Dicle Kalkınma Ajansı'nın faaliyet alanı olan Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak illerinde turizmle ilgi yaptığı faaliyetleri Ajansın hazırladığı faaliyet raporları üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bir araştırma konusu hakkında diğer kişi ya da kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış ya da yaratılmış kitap, dergi, gazete, e-içerikli belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi nitel bir araştırma yöntemi olarak kabul edilen doküman analizi olarak tanımlanmaktadır. Doküman analizi var olan kayıt ve belgelerin incelenmesiyle yapılan veri toplam yöntemidir. (Sak vd, 2021, 228-232; Karasar, 2013,183). Doküman inceleme, diğer araştırma yöntemlerinde de olduğu gibi, gerçeğe giden nihai bir yol değildir ancak diğer yöntemlerle elde edilemeyecek verilere ulaşılabilme imkânı sağlaması açısından faydalıdır (Özkan, 2019, 6). Bu çalışmada, Dicle Kalkınma Ajansı'nın bölge turizminin geliştirilmesi için yaptığı faaliyetler doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

TRC3 Bölgesi'nde faaliyet gösteren DİKA'nın 2009-2020 yılları arasındaki çalışmalarını kapsayan faaliyet raporları incelenmiştir.

4. Bulgular ve Tartışma

Dicle Kalkınma Ajansı tarafından bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi ile ilgili olarak aşağıdaki dokümanlar hazırlanmıştır:

- 2011-2013 Bölge Planı
- 2014-2023 Bölge Planı
- Dicle Bölgesi Rekabet Analizi Raporu
- Dicle Bölgesi Mevcut Durum Analizi Raporu
- Faaliyet Raporları (2009-2020)

Dicle Kalkınma Ajansı, bir yıl içerisinde yaptığı tüm faaliyetleri raporladığı yıllık faaliyet raporları hazırlamaktadır. Bu faaliyet raporlarında ileride yapılması hedeflenen çalışmalar yerine bir önceki sene gerçekleştirilen faaliyetler yer aldığından dolayı çalışmada Ajansın 2009-2020 yılları arasında hazırladığı faaliyet raporları incelenmiştir.

Hasankeyf ilçesi ve Malabadi Köprüsü ile turizm bilinirliği giderek artan Batman, tarihi kaleleri, kiliseler, manastırlar ve camileri ile önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Siirt ise Tillo (Aydınlar) ilçesinin özellikle inanç turizmi açısından taşıdığı önem nedeniyle TRC3 Bölgesinin diğer önemli bir ilidir. Şırnak ili de başta inanç turizmi olmak üzere birçok cami, medrese, türbe ve kiliseye ev sahipliği yapması yanında kırsal turizm açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. TRC3 Bölgesinin turizm açısından lokomotif ili ise Mardin'dir. Mardin, çok sayıda tarihi kale, han, kervansaray, cami, kilise, manastır, mağara ve arkeolojik sit alanları gibi tarihsel önemi olan birçok mekâna ev sahipliği yapmaktadır. Aynı zamanda önemli bir sanat ve zanaat merkezi olan Mardin'de eski çağlardan beri çanak, çömlek, bakırcılık, kuyumculuk, telkâri vb. yöreye özgü birçok el sanatları da icra edilmektedir. Dere ve mesire yerleri açısından da zengin doğal güzelliklere sahip olan Mardin, özgün yemekleri ve zeytini ile de bilinirliği olan önemli bir turizm şehridir. Mardin, Ulu Cami, Dara Harabeleri, Deyrulzafaran Manastırı, Mor Gabriyel Manastırı, Mor Yakup Manastırı birçok inanç turizmi açısından önemi olan birçok tarihi mekâna ev sahipliği yapmaktadır. Görüldüğü gibi DİKA'nın faaliyet alanı olan TRC3 Bölgesi doğal, tarihi, beşeri ve kültürel yönden oldukça zengin bir potansiyele sahiptir.

Tablo 1. 2009-2020 Yıllarında Hazırlanan Dicle Kalkınma Ajansı Faaliyet Raporlarında Turizm ile İlgili Yapılan Faaliyetler

2009	<ul style="list-style-type: none"> İspanya'ya gezi düzenlenerek bölgenin ekoturizm potansiyelinin geliştirilmesi için çalışma başlatılmıştır.
2010	<ul style="list-style-type: none"> Kalkınma Kurulu temsilcileri arasından Kültür ve Turizm İhtisas Komisyonu oluşturulmuştur. Mardin Turizm Kent Konseyi Toplantısı'na katılım sağlanmıştır. Bölge Planı için Turizm Raporu hazırlanmıştır. Turizm ve kültür alanında çalışan STK'lar ile birlikte bölgenin tanıtımı için platform oluşmuştur. Türkiye-Suriye Bölgelerarası İşbirliği Mali Destek Programı'nda Mardin'de yürütülecek faaliyetlerin koordinasyon görevi Dicle Kalkınma Ajansı'na verilmiştir.
2011	<ul style="list-style-type: none"> Turizm ve ekolojik tarım potansiyeline sahip alanların tespit edilmesi amacıyla saha ziyaretleri yapılmıştır. Bölgedeki illerin altyapısını geliştirerek turizm altyapısını ve kentlerin yaşanabilirliğini arttırmak için Kentsel Yaşam Kalitesinin İyileştirilmesi Mali Destek Programı tasarlanmıştır. Karacadağ Kalkınma Ajansı, İpekyolu Kalkınma Ajansı ve Doğu Akdeniz Kalkınma Ajanslarının işbirliği ile hazırlanan ve DİKA'nın koordinatör olduğu Hatay-Şırnak Turizm Koridoru konsept notu sunulmuştur. Mardin Artuklu Üniversitesi ile birlikte Uluslararası Midyat Sempozyumu düzenlenerek sunum yapılmıştır. UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras ve Yok Olma Tehlikesinde Olan Diller projeleri kapsamında bölgede paydaşlarla toplantı yapılarak iş planı hazırlanmıştır. Dicle Bölgesi Turizm raporu hazırlanmıştır. Şırnak'ın turizm potansiyeli ile ilgili Şırnak'ta toplantıya katılım sağlanmıştır. Şırnak'ta düzenlenen Tarihi Değerler ve Turizm Çalıştay'ında sunum

	<p>gerçekleştirilmiştir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dicle Bölgesi Turizm Haritası hazırlık çalışmalarında Mardin il haritasının hazırlanmasına katkı sağlanmıştır. • Turizm Mevcut Durum Raporu hazırlanmıştır. • Dicle Turizm Haritası tamamlanarak dağıtımı yapılmıştır. • Dicle Turizm, Yatırım ve Gezi Dergisi'nin ilk sayısı çıkarılmıştır. • EMITT Fuarı'nda Şırnak ilinin tanıtımı için stant açılmıştır.
2012	<ul style="list-style-type: none"> • Mardin ili için Turizm Kümesi analiz çalışmasının yapılmasına başlanmıştır. • Diyarbakır'da düzenlenen Sağlık ve Turizm Kongresi'nde sunum yapılmıştır. • Rekabetçi Sektörlerin Geliştirilmesi Mali Destek Programı ve Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında proje teklif çağrısına çıkmıştır.
2013	<ul style="list-style-type: none"> • Sürdürülebilir turizm deneyimi konusunda işbirliği için İspanya'ya çalışma ziyareti yapılmıştır. • TRC3 Bölgesi Turizm Haritası dokümanı İngilizce olarak hazırlanmıştır. • Mardin Turizm İş Kümesi Analizi çalışması tamamlanmıştır. • Kırsal ve tarımsal turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi için diğer Ajanslarla ortak çalışma yapılmaya başlanmıştır. • Turizm raporu güncellenmiştir. • TURSAB yetkilileri ile Mardin'de yapılması planlanan Kültür ve İnanç Sempozyumu ile ilgili görüşme yapılmıştır. • Mardin Turizm ve Otelciler Derneği ile Geleceğimiz Turizm'de Mali Destek Programına başvuru yapılması için görüşme yapılmıştır. • Mardin'de Sürdürülebilir Turizmin Geliştirilmesi Proje toplantısına katılım sağlanmıştır. • Şırnak Turizm Potansiyeli Bilgi notu hazırlanmıştır. • İKA, DOĞAKA ve KARACADAĞ Ajanslarının işbirliği ile hazırlanan ve DİKA'nın koordinatörlüğünü yürüttüğü Şırnak-Hatay Kültür Turizmi proje önerisi Bakanlık tarafından reddedilmiştir. • 2014-2023 Bölge Planı kapsamında hazırlanan Turizm, Ticaret, Yoksulluk ve Dezavantajlı Gruplar Mevcut Durum Raporu tamamlanmıştır. • Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Kültür Bakanlığı'nın koordinasyonunu yaptığı "Gelecek Turizmde Sürdürülebilir Turizm Destek Fonu" kapsamında sivil toplum kuruluşları aldıkları eğitim ve teknik destek sayesinde üç proje başvurusu yapmıştır. • Daha önce teklif çağrısında çıkan Rekabetçi Sektörlerin Geliştirilmesi Mali Destek Programı ve Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı kapsamında destek verilmeye başlanmıştır.
2014	<ul style="list-style-type: none"> • Mardin'de alternatif turizm destinasyonları oluşturulması için Artuklu Üniversitesi Turizm Meslek Yüksek Okulu Müdürlüğü ile Süryani Kültürüne ait kilise ve manastırlar ziyaret edilmiştir. • Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi kapsamında düzenlenen bilgilendirme ve vizyon geliştirme toplantısına katılım sağlanmıştır. • Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi kapsamında hazırlanan "Kapasite Kullanım Araştırması" anketine DİKA adına katılım sağlanmıştır. • İPA-Rekabetçilik ve Yenilik Sektörel Operasyonel Programı kapsamında Mardin Turabdin Turizm Koridoru Projesi öneri formu hazırlanmıştır. • Mardin ili için Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Turizm Merkezlerinin ilanı bilgi notu hazırlanmıştır. • TUSİAD "Çözüm Süreci ve Alternatif Turizm" paneli bilgi notu hazırlanmıştır. • Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programı destekleri devam etmiştir. • Batman'da düzenlenen turizm toplantısına katılım sağlanmıştır. • Hasankeyf Entegre Kırsal Kalkınma Programı Turizm Çalıştayında Hasankeyf'in turizm potansiyeli değerlendirilmiştir. • Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi'nin yönlendirme komitesi toplantılarına katılım sağlanmıştır.

	<ul style="list-style-type: none"> • TÜSİAD'ın Mardin'de düzenlediği "Çözüm Sürecinin İktisadi Boyutuna Katkı: Alternatif Turizm" konferansına katılım sağlanmıştır. • Bölge illerinin tanıtımı için Emitt Fuarı'nda stant açılmıştır.
2015	<ul style="list-style-type: none"> • Fas'a çalışma ziyareti yapılmıştır. • Batman ve Mardin Turizm Müdürlüklerinin ITB Berlin fuarına katılımı sağlanmıştır. • Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi'nin yönlendirme komitesi toplantılarına katılım sağlanmıştır. Proje kapanış toplantısı için bilgi notu ve konuşma metni hazırlanmıştır. • Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin AB destekli "Yerel-Bölgesel Demokratik Yönetişim Projesi" kapsamında Artuklu Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "TRC3 Bölgesinde Kalkınma Öncelikleri: Mardin'de Sürdürülebilir Turizm" başlıklı yuvarlak masa toplantısına katılım sağlanmıştır. • GAP Bölgesindeki illerde yürütülmesi planlanan yeni bir turizm tanıtım ve markalaşma projesi için Ajansa bugüne kadar yapılmış fakat çeşitli nedenlerle başarılı olamamış projelerle ilgili bilgi notu hazırlanmıştır. • Dünya Gazetesinde "Turizmde Marka Kentler" olarak yayımlanacak ek için "Turizmde Marka Kent: Mardin" konulu bilgi notu hazırlanmıştır. • Şanlıurfa'da "GAP Bölgesi Turizm Odaklı Tanıtım ve Markalaşma Eylem Planı" tanıtım toplantısına katılım sağlanmıştır. • Batman Sağlık Turizmi Toplantısı kapsamında Batman'ın sağlık turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi için paydaşlarla bir derneğin kurulmasına karar verilmiştir. • Yamaç paraşütü konseptinin Botan Vadisinde uygulanabilmesi için spor kulüpleri ve diğer paydaşlarla görüşmeler yapılmıştır. Ajans Doğrudan Faaliyet Desteği Programı kapsamında proje sunulmasını sağlamıştır. • Şırnak ilinin tanıtımı için çekilecek film çalışmalarına destek verilmiştir. • Bölge illerinin tanıtımı için ITB Berlin fuarına katılım sağlanmıştır.
2016	<ul style="list-style-type: none"> • Ajansın kurumsal hafızasını artırmak amacıyla turizm ile ilgili istatistiksel veriler toplanmıştır. • Ankara'da düzenlenen TRC3 Bölgesi Sektörel Çalıştay'na katılım sağlanmıştır. • Mardin'de gastronomi müzesi kurulması için ilgili paydaşlarla işbirliği geliştirilerek proje konsepti oluşturulmuştur. • Turizm, Kent ve Sanayi Altyapısı (TKSA) Mali Destek Programı kapsamında destek vermeye devam edilmiştir. • Bölge illerinin tanıtımı için Travel Turkey 2016 Turizm Fuarında stant açılmıştır. • Siirt'in alternatif turizm potansiyelinin geliştirilmesi amacıyla kuş gözlemciliği konusunda çalışmalar yapılmıştır.
2017	<ul style="list-style-type: none"> • Bölgeyi tanıtıcı tanıtım filmi, katalog, broşür, dergi vb. materyaller hazırlanmıştır. • Bölgedeki paydaşlarla birlikte Ulusal Turizm Kongresi'nin Mardin'de yapılması sağlanmıştır. • Gastronomi ve Ekonomi basınından bir heyet Mardin'de ağırlanmıştır. • Bölgelerin turizm potansiyellerinin geliştirilmesi ve tanıtımına yönelik olarak Kalkınma Bakanlığı tarafından Kalkınma Ajansları ve Bölge Kalkınma İdarelerine yönelik olarak Ankara'da düzenlenen "Tecrübe Paylaşımı ve İstişare Toplantısı"na Ajans uzmanları katılım sağlamıştır. • Gündümlü Proje Desteği kapsamında "Mardin Gastronomi Müzesi ve Uygulama Merkezi Projesi", "Mardin Tarihi Çarşılar Projesi" ve "Midyat Telkâri Tasarım ve Uygulama Merkezi Projesi"ne destek verilmiştir. • İç ve dış turizmde potansiyel sahibi 30 tur operatörü ve rehber için Batmanı tanıtan bir organizasyon yapılmıştır. • Bölgenin tanıtımı için İstanbul'da düzenlenen Emitt 21. Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı'nda stant açılmıştır.
2018	<ul style="list-style-type: none"> • İran turizmde potansiyel sahibi 40 tur operatörüne Batmanı tanıtmak için "Yukarı Mezopotamya Tanıtım Programı" düzenlenmiştir. • İspanya'ya çalışma ziyareti yapılmıştır. • Dara Antik kenti ören yeri çevre düzenlemesi projesi Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sunulmuştur.

	<ul style="list-style-type: none"> • Bölgedeki paydaşlarla birlikte Batman'da "1. Uluslararası All Anatolia Turizm Yatırım ve Pazarlama Zirvesi" düzenlenmiştir. • Emitt 22. Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı'nda stant açılmıştır.
2019	<ul style="list-style-type: none"> • Türkiye – AB iş dünyası diyalogu hibe programı proje tanıtım toplantısına katılım sağlanmıştır. • Mardin Turizm Paydaşları Toplantısı gerçekleştirilmiştir. • Uygulama aşamasındaki güdümlü projelere verilen destekler devam etmiştir. • Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin fon desteği ile Hayata Destek Derneği tarafından Mardin'de düzenlenen "Kalkınmada Kadın Girişimciliği temalı Geçim Kaynakları Çalıştayı"na katılım sağlanmıştır. • Çin turizm acentaları yetkilileri Mardin'de ağırlanmıştır. • 23. Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı'nda (Emitt) stant açılmıştır.
2020	<ul style="list-style-type: none"> • Mezopotamya'nın Altın Üçgeni Diyarbakır-Mardin-Şanlıurfa Kültür ve İnanç Destinasyonu Çalıştayına katılım sağlanmıştır. • Yurtiçi ve yurtdışı turizm acenteleri bölgede ağırlanmıştır. • Rusya'dan gelen gazeteci ve turizm dergisi yazarlarından oluşan bir heyet misafir edilerek bölge tanıtılmıştır. • Karacadağ Kalkınma Ajansı ile birlikte düzenlenen Şanlıurfa'da tarih yeniden canlanıyor etkinliği ile turizm projeleri hakkında bilgi paylaşımı yapılmıştır. • Karacadağ Kalkınma Ajansı ev sahipliğinde çevrimiçi olarak düzenlenen "İnanç Turizmi" toplantısına katılım sağlanmıştır. • Diyarbakır'da "Mezopotamya'nın Altın Üçgeni DiyarbakırMardin-Şanlıurfa Turizm Destinasyonu" çalıştayına katılım sağlanmıştır. • Mardin için Eko Turizm Stratejisi ve Mekânsal Gelişme Stratejisi hazırlanması için Mardin Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü yetkilileri ile görüşme yapılmıştır. • Mardin İl Kültür Turizm Müdürlüğüne uygulaması devam eden mali destek projesinin izleme süreçleri ile ilgili olarak teknik destek sağlanmıştır. • Pandemi nedeniyle fuarlara katılım olmamıştır.

Kaynak: Ajansın hazırladığı faaliyet raporlarından derlenmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü Dicle Kalkınma Ajansı'nın faaliyet alanı olan Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak illerinin taşıdığı turizm potansiyeline rağmen bu potansiyelin geliştirilmesi ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar son derece sınırlı kalmıştır. TR3 bölgesinin sosyoekonomik gelişmişlik yönünden son derece geri kalmış bir bölge olduğu gerçeği de dikkate alındığında bölgenin sahip olduğu doğal, tarihi, beşeri ve kültürel varlık potansiyelinden daha fazla fayda edilebilmesi ve bölgedeki diğer paydaşları da teşvik edecek bir şekilde Ajans daha aktif bir rol oynaması gerekirken bu yönde çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Kuran (2022), TR3 Bölgesine komşu TRC2 Karacadağ Bölgesi için yaptığı çalışmada Karacadağ Kalkınma Ajansının bölgedeki paydaşlarla sürekli toplantılar yaptığı, bölgenin turizm potansiyelini tespit etmeye dönük daha çok raporun hazırlandığı, ulusal ve uluslar arası birçok proje için başvuru yapıldığı ve her yıl düzenli olarak bölgeyi tanıtmak için yurt içi ve yurt dışı fuar organizasyonlarına katılım sağlandığı bulgusuna eriştiği çalışması ile kıyaslandığında Dicle Kalkınma Ajansının bu etkinliklerin çoğunu yapmadığı görülmektedir.

Tablo 2. TRC3 Bölgesinde Tesise Geliş ve Geceleme Sayıları

Yıl	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme Sayısı	Ortalama Kalış Süresi
2009	220.991	316.453	1.43
2010	276.173	375.734	1.36
2011	294.870	406.138	1.37
2012	315.277	455.157	1.44
2013	593.876	820.333	1.38
2014	545.468	788.466	1.44
2015	421.639	590.016	1.39
2016	374.581	538.296	1.43
2017	539.885	863.255	1.59
2018	666.765	1.050.019	1.57
2019	757.000	1.177.516	1.55
2020	491.325	791.088	1.61

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Ortalama Kalış Süresi tablodaki verilerden hesaplanmıştır.

TRC3 Bölgesine bir yıl içerisinde gelen yerli ve yabancı turistlerin sayısı, bu turistlerin kaç gece konakladığı ve konaklama yerlerinde ortalama kalış sürelerine ilişkin verilerin yer aldığı Tablo 2'den görüldüğü gibi bölgeye gelen, konaklama yerlerinde kalan yerli ve yabancı turist ve gelen turistlerin kalış sayılarında 2015, 2016 ve 2020 yılları haricinde artış olduğu görülmektedir. 2015 yılında Rusya ile yaşanan uçak krizi ve 2016 yılında yaşanan darbe düşüşün en önemli iç ve dış kaynaklı nedeni olmuştur. Covid pandemisi nedeniyle sınırların kapanması ise 2020 yılında yaşanan düşüşün ana nedeni olmuştur. Bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlerin ortalama geceleme süresinin ise çok fazla değişmediği görülmektedir. TRC3 Bölgesinin turizm potansiyelinin geliştirilmesi için DİKA'nın bölgedeki paydaşları ile daha çok çaba sarf etmesi gerekmektedir.

5. Sonuç

DİKA'nın faaliyetlerinin yer aldığı faaliyet raporlarının doküman analizi ile incelendiği çalışmada diğer Ajanslarda olduğu gibi DİKA'da da turizm alanında uzman bir personelin istihdam edilmediği görülmektedir. TRC3 Bölgesinin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi, sanayiye bölgeye çekmekte yaşadığı sorunlar ve turizm zenginliği de dikkate alındığında turizm sektörünün bölgenin gelişmesi için taşıdığı önem daha belirgin olmaktadır. Bu nedenle turizm alanında uzmanlaşmış bir personelin istihdam edilmesi bölgenin turizm potansiyelinden daha çok faydalanılması sağlayacak çalışmaların başlatılması açısından önemli olacaktır.

Ajansın turizm alanında yaptığı çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde bölgenin turizm potansiyelinden maksimum derecede faydalanabilmek için Ajans'ın çok çaba sarf etmediği sonucuna varılmaktadır. DİKA'nın faaliyet alanı olan Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak illeri başta inanç turizmi olmak üzere turizm açısından son derece zengin potansiyele sahip bir bölge olmasına rağmen bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi ile ilgili olarak Ajans'ın yaptığı çalışmaların son derece sınırlı kaldığı görülmektedir. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından yapılan İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE 2017) ve İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Araştırması (SEGE 2022) sonuçlarına göre TRC3 Bölgesindeki illerin sosyoekonomik gelişmişlik yönünden son derece geri kalmış iller olduğu gerçeği de dikkate alındığında bölgenin sahip olduğu doğal, tarihi, beşeri ve kültürel varlık potansiyelinden daha fazla fayda edilebilmesi ve bölgedeki diğer paydaşları da teşvik edecek bir şekilde Ajans daha aktif bir rol oynaması gerekirken Ajansın çalışmalarının sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Ajans bölgedeki paydaşlarla çok fazla görüşmediği gibi bölgenin turizm potansiyelini tespit etmeye dönük yayın sayısının az olması, ulusal ve uluslararası proje başvurusunun son derece sınırlı olması ve bölgeyi tanıtmak için yurt içi ve yurt dışı fuar organizasyonlarına ise sürekli katılım sağlanmadığı görülmektedir.

DİKA, bölgedeki paydaşlarla daha çok işbirliği yaparak bölge turizminin geliştirilmesinde katalizör görevi üstlenmelidir. Turizmin bölge kalkınmasında oynadığı önemli roller dikkate alındığında Türkiye'nin en geri kalmış bölgelerinden biri olan TRC3 Bölgesinin kalkınması için bölgenin taşıdığı büyük turizm potansiyeli de göz önüne alınarak Ajans'ın bölgenin tanıtımı ve pazarlanması hususlarında daha aktif olması gerekmektedir.

Kaynakça

- Akdemir, N. ve Selçuk, G. N. (2018). Yöresel Mutfağın Turizm Ürünü Olarak Kullanımı ve Bölgesel Kalkınmaya Katkısı, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı, 2033-2049.
- Bawa, M. I. M. (2015). Tourism and Regional Development, <https://www.researchgate.net/project/7th-International-Symposium-2017-IntSym2017-SEUSL-07th-08th-December-2017>
- Binns, T ve Nel, E. (2002). Tourism as a local development strategy in South Africa, *The Geographical Journal*, Vol. 168, No. 3, September 2002, 235-247.
- Brankov, J., Penjiševi' I., Cur'ci', N. B. and Živanovi'c, B. (2019). Tourism as a Factor of Regional Development: Community Perceptions and Potential Bank Support in the Kopaonik National Park (Serbia), *Sustainability*, 1-22.
- Brent, W. R. and Hall C. M. (1999). Bicycle Tourism and Regional Development: A New Zealand Case Study, *Anatolia*, 10:2, 89-112.
- Cengiz, G. ve Akkuş, Ç. (2012). Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması: Erzurum Örneği, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22): 61-74.
- Civelek, C, Dalgın, T. ve Çeken, H. (2014). Agro-Turizm ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki Agro-Turizm Alanlarında Bir Araştırma, *Turizm Akademik Dergisi*, 1 (1), 15-28.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2, 293-306.
- Dinçer, İ. F. ve Emiroğlu, D. B. (2017). Agro Turizm Faaliyetleri ve Bölgeye Olan Etkilerinin Yerel Paydaşların Bakış Açısıyla İncelenmesi: Çanakkale

- Kazdağı Yöresi Örneği, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 7 (1), 1-17.
- Dinçer, İ. F., Ertuğral, S. M. ve Şahinoğlu, Ş. (2016). Bölgesel Kalkınmada Yerelliğin Önemi ve Turizm Endüstrisine Etkileri, *3th Internmational Congress of Tourism & Management Researches*, 10-28.
- Donaldson, J. A. (2007). Tourism, Development and Poverty Reduction in Guizhou and Yunnan, *The China Quarterly*, No. 190, 333-351.
- Dulupçu, M. ve Sungur, O. (2007). Dünya'da Değişen Kalkınma Ajansları Anlayışı ve Türkiye'deki Tartışmalar: Gecikmiş Bir Uygulama Nasıl Etkinleştirilebilir?, *Yerel Siyaset Dergisi*, Yıl: 2 Sayı: 16, Nisan 2007, 12-17.
- Durgun, A. (2006). *Bölgesel kalkınmada turizmin rolü: Isparta örneği*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Eceral, T. Ö. ve Özmen, A. C. (2009). Beypazarı'nda Turizm Gelişimi ve Yerel Ekonomik Kalkınma, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Güz 2009, Cilt 5, Sayı 2, 46-74.
- Ertuğral, S. M. (2020).Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Kalkınmasında Turizm: Sorunlar-Fırsatlar- Öneriler, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü, Rapor No:2, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Eşitti, B. ve Kingir, S. (2015). Konya İli Örneğinde Kalkınma ve İnanç Turizmi, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Yıl: 2015 Cilt: 6 Sayı: 12, 175-190.
- EURADA (1999). Creation, Development and Management of RDAS, 4th version.
- Gao, Y., Gao, J. and Bai, Y. (2007). The Role of Tourism in Sustainable Development: A case study in Yunnan, China. In: 13th Annual International Sustainable Development Research Conference, 9th-12th June, 2007, Väster, Sweden.
- Garcia-Lopez, A. M., Campoy-Munoz, M. D. P., Cardenete-Flores, M. A., and Marchena-Gomez, M. J. (2018). The Andalusian Tourism Sector During the Economic Crisis and Its Impact on Regional Development, *Revista de Estudios Andaluces*, 36, 72-97.
- Gedik, S. Ertuğral, S. M., GENCER, C. D., Dölek, M. (2019). Bölgesel Kalkınma Kapsamında Festivallerin Yeri ve Önemi, 5. Uluslar Arası Bölgesel Kalkınma Konferansı, 26-28 Eylül, 1326-1343.
- Gerçek, S. (2016). The Role of Tourism in Regional Development and Its Effects on Economic Development, International Turgut Özal Congress on Business Economics and Political Science, Ankara, 14-16 April, 1-14.
- Gezici, F. ve Salihoğlu, G. (2016). The Challenges on Sustainability of Alternative Forms of Tourism, Ed: Istvan Egresi, *Alternative Tourism in Turkey Role, Potential Development and Sustainability*, 319-333.
- Gözüela, H. (2018), *Bölgesel kalkınmada turizmin rolü: MEVKA örneği*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Guisan, M. C. and Aguayo, E. (2001). Employment and regional development in France, *Applied Econometrics and International Development*, AEEADE, 1 (1), 63-92.
- Gutierrez, A. L. M. (2015). *Tourism and economic growth: casualty, persistence and asymmetry*. University of Huelva. Department of Economics. Dissertation Thesis (Ph. D.), Huelva, Spain.
- Gülbahar, O. (2009). Turizmin Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarını Gidermedeki Rolü (Türkiye Örneği). *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1), 19-47.
- Gürbüz, A. (2002). Yerel Kalkınma Stratejisi İçinde Turizm ve Safranbolu, *Bilig Dergisi*, Sayı: 22, 29-48.
- Henrik, H. Danson, M. and Damborg, C. (1998). Regional Development Agencies An Introduction And Framework for Analysis, *Regional Development Agencies in Europe*, Ed. H. Halkier, M. Danson and C. Damborg, London, Regional Studies Association, 13-25.
- Hooi, L.H and Smyth, R. (2006). Marketing, Malaysia Welcomes the World: Are Malaysia's Tourism Markets Converging?, *Monash University Business and Economics*, ABERU Discussion Paper 26, 1-20.
- Irvin, K. (2006). Volunteer tourism and development: An impact assessment of volunteer tourists from two organisations in Cape Town. University of Cape Town. Graduate School of Humanities.
- Ivanov, S. and Webster, C. (2007). Measuring the Impact of Tourism on Economic Growth. *Tourism Economics*, 13 (3), 379-388.
- İzgi, M. T. (2007). *Osmaniye ilinin turizm potansiyelinin bölgesel kalkınma politikaları açısından değerlendirilmesi ve sürdürülebilir turizmin gelişimi için bir model önerisi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Jones, C. and Munday, M. (2001). Tourism and Local Economic Development: Three Case Studies, European Regional Science Association 41st Annual Meeting "European Regional Development Issues in the New Millennium and their Impact on Economic Policy", Zagreb, Chamber of Economy, Croatia.
- Karasar, N. (2013), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Nobel Yayınları.
- Kıratoğlu, E. (2021). The Locomotive Role of Tourism in Regional Development The Effect of 2019 Göbeklitepe Year on Şanlıurfa Economy, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 11(3)331-342.
- Kuran, İ. (2019). *Bölgesel Kalkınmanın Yeni Aktörü Kalkınma Ajanslarına Yönelik Kurumsal Bir Yaklaşım: Sorunlar ve Çözüm Önerileriyle Türkiye Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Kuran, İ. (2020). Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın TRC2 Bölgesi Turizmi Üzerindeki Rolü, *International IDEA Studies* (Yayın Aşamasında).

- Lukic, D., Petrovic, M. D., and Vukovic, D. B. (2018). Potential of geotourism for regional development: the case of "Iron Gates" park in Serbia. *R-Economy*, 4 (4), 158-166.
- Mayer, M., Müller, M., Woltering, M., Arnegger, J., and Job, H. (2010). The Economic Impact of Tourism in Six German National Parks. *Landscape and Urban Planning*, 97, 73-82.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları için Doküman İnceleme Yöntemi*. Pegem Akademi.
- Öztürk, K. ve Sezgin, A. (2019). Marmaris İlçesinde Otel İşletmecilerinin Bakış Açısıyla Turizm-Kalkınma İlişkisi, *Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)*, Yıl: 2019, Cilt: 1, Sayı: 2, 57-73.
- Petrevska, B. and Manasieva, G. V. (2012), Tourism in Regional Development: Empirical Evidence, *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences*, 5 (2). 6-20.
- Rogerson, C. M. (2015). Tourism and regional development: The case of South Africa's distressed areas. *Development Southern Africa*, 32 (3), 277-291.
- Saltık, Z., Akova, O. ve Ertuğral, S. M. (2019). Kültürel Miras Turizminin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Fırat Güzergâhı Örneği (Malatya, Elazığ, Bingöl Ve Tunceli), 5. Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı, 1040-168.
- Sarıkamış, M., Bahar, O. (2013). *Turizm, Yoksulluk ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları*. Ankara: Detay.
- SEGE (2017). *İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.
- SEGE (2022). *İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.
- Sgroi, F., Di Trapani, A. M., Testa, R. and Tudisca, S. (2014). The Rural Tourism as Development Opportunity or Farms. The Case of Direct Sales In Sicily, *American Journal of Agricultural and Biological Sciences*, 9 (3): 407-419.
- Somuncu, M. (2020). *Turizmin Kalkınmaya Etkisi ve Türkiye Turizmindeki Bölgesel Farklılıklar*, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 163-178.
- Susan, F. (2016). *Bölgesel kalkınmada turizmin rolü ve Balıkesir Örneği*, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Şamata, N. (2016). *Kongre turizmi bağlamında butik otellerin ekonomik kalkınmaya etkisi: Safranbolu örneği*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Şeker, H. (2011). *Bölgesel kalkınmada turizmin rolü ve Amasya örneği*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Telfer D.J. (2002). Tourism and regional development issues. In *Tourism and Development: Concepts and Issues*, Sharpley R. Telfer D (eds). Channel View Publications: Cleverdon; 113-148.
- Tetsu, K. (2006). Tourism Promotion and Regional Development in Low-Income Developing Countries. *The Pakistan Development Review*, 45 (3), 417-424.
- Tisdell, C., and Bandara, R. (2004). Tourism as a Contributor to Development in Sri Lanka: An Overview and A Case Study, *Economics, Ecology and the Environment*, The University of Queensland, Working Paper No. 94, ISSN 1327-8231.
- Tunçbilekli, P. (2006). *Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Nevşehir örneği*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Williams, G. (2016). Economic impacts from development of the Coastal Town in Queensland on Tourism and Regional Economy. *Resources*, 5 (48), 1-16.
- www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.04.2022)

Strategic Research Academy ©

© Copyright of Journal of Current Researches on Social Science is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.